

Nogle Studier fra Vikingetiden.

Af

JOHANNES STEENSTRUP.

1. Et gammelt Navn for Bretagne og et Navn for Vikingehæren.

I Julius Cæsars Bog om Krigen mod Gallerne forekommer oftere en Høvding Litavicus omtalt. Dette Navn kan hidledes af et gallisk Ord *lita*, svarende til det latinske *latitudo*, Bredde; Litavia betød det Land, der strakte sig langs Kysten. Litavicus var Aeduer, saaledes som den galliske Stamme hed, der boede i Landskabet Syd for Loire, og det Navn, som han bar, har vel derfor oprindeligt betegnet Kystbeboeren ved Atlanterhavet. Hos det keltiske Folk i Britannien Kymrerne møder os Litau, Letavia, dannet af det tilstedeværende kymriske *lit*, *let* (nu i Wales *llyd*, *lled*), som Betegnelse for Halvøen Bretagne i Gallien. Romerne kaldte den Armorica; Kymrerne har vel ved at give den Navnet Letavia opfattet den som Fastlandet i Modsætning til deres eget Øland. I Vita S. Gildæ (fra Tiden 1020) hedder det saaledes: *Britannia quæ olim Letavia dicta fuit*¹, andre Kilder kalder en Breton Letewic². Hos Angelsach-

¹ Chronica minora sæc. IV—VII, ed. Th. Mommsen, III, 101 jfr. 96: Armorica a Britannis. . . . Letavia dicebatur. Jfr. Galfredi Monumetensis Historia Britonum, ed. J. A. Giles, VI, c. 4: Armorica sive Letavia.

² Om de anførte keltiske Navne henvises til: K. Zeuss, Die Deutschen u. die Nachbarstämme; E. Windisch, Keltische Sprachen, i Ersch u. Gruber, Allg. Encyclopädie 2. Section, Bd. 35 (1884), 143; C. W. Glück, Die bei C. J. Cæsar vorkommenden keltischen Namen; R. Thurneysen i Indogermanische Forschungen IV, 85.

Man kan læse hos flere Forfattere, ogsaa fra den nyeste Tid, at

serne er saa denne Folkestamme bleven kaldt Lidwiccas. Dette er den almindelig fastholdte Antagelse.

Vi skal nu betragte de Kilder fra England, hvori Navnet Lidwicas forekommer.

Den angelsachsiske Krønike fortæller følgende om Stillingen i det vestfrankiske Rige efter at Kong Karlman, Ludvig den Stammendes Søn, var død i December 884. Den nærmeste Arvetager syntes Kejsers Karl den Tykke, Hersker i det østfrankiske Rige at maatte være, og han ilede da ogsaa fra Italien til Frankrig for at tilrive sig Magten: »885 (886). I dette Aar overtog Karl det vestlige Rige og hele Riget paa denne Side af Middelhavet og udover dette Hav, saaledes som hans Oldefader [Karl den Store] havde ejet det, undtagen Lidwiccas¹.« Krønikeskriveren Asser, der var Kong Alfreds Samtidige og har skrevet hans Levned, gengiver de sidste Ord saaledes: »med Undtagelse af det armoricanske Rige«². De samme Ord bliver gentagne af Historikeren Florentius af Worcester³. At Asser er en god og kyndig Forfatter, blev for faa Aar siden slaaet fast gennem W. H. Stevensons fortrinlige Udgave af denne Kilde og hans Undersøgelser om den, saaledes at den tidligere Mistro til dens Ægthed eller Sandfærdighed nu er fjernet. Men hverken Florentius' eller Assers Udsagn om, at det Omraade, som ikke gik ind under Karl den Tykkes Magt, var Bretagne, er hidtil bleven betvivlet.

Mon det alligevel forholder sig saa? Det er værdt at

Nennius udtaler, at Britterne i deres Sprog kaldte Bretonerne *Letewicion* d. e. de halvstumme (*semitacentes*), hvortil han knytter en Fortælling, der er lige saa urimelig som Etymologien er urigtig. Det Skrift, som man tidligere tillagde Nennius, antages nu at stamme fra en anden og senere Forfatter, og Udtalelsen (*Petrie & Sharpe, Monumenta Britannica* 61) findes ikke i denne Kilde, men er en til et enkelt Manuscript føjet Bemærkning.

¹ *Two Saxon Chronicles parallel*, ed. C. Plummer. — *The Anglo-Saxon Chronicle*, ed. B. Thorpe. 885: butan Lidwiccum.

² *Asser's Life of King Alfred*, ed. W. H. Stevenson, c. 70: *voluntario omnium consensu accepit, absque Armorico regno*.

³ *Florentius Wigornienis, Chronicon*, ed. B. Thorpe I, 101.

kaste et Blik paa Bretagnes Historie. Gennem alle Tidsrum af Middelalderen lige indtil Hertugdømmet paa Karl VIII's og Ludvig XII's Tid forenedes med Kronen og indtil Frants I fuldstændig indlemmede det, har det villet hævde en vis Selvstændighed. Den bretanske Befolkning nedstammede fra de Kelter, som, da Angler og Sachser erobrede Landet hinsides Kanalen, maatte søge Ly i Armorica. Under de merovingiske Konger blev de tributpligtige, Karl den Store havde underlagt sig Halvøen, hans Efterfølgere hævdede sig i Besiddelse af den ved hyppige Krige. Saaledes var Tilstanden ogsaa under Karl den Stores Oldebarn Karl den Tykke; der vides intet om, at Bretagne skulde have haft en anden Skæbne end alle de mange andre Rigsdele, hvad enten de hed Grevskaber, Markgrevskaber, Hertugdømmer eller Kongeriger, og hvoraf flere var i Besiddelse af stor Uafhængighed. Paa den Tid var desuden Tilstandene i Bretagne lidet gunstige for at vinde fuldkommen Selvstændighed. Grev Alan af Bro-Weroc laa i stadig Strid med Grev Judichael af Rennes, indbyrdes Skinsyge lod dem helt forsømme Kampen mod Normannerne, som paa den Tid uophørlig angreb Landet. Først i Aaret 888 — Karl den Tykke var allerede død i Januar — lykkes det at samle Befolkningen til et fælles Angreb paa Normannerne; det kostede Grev Judichael Livet, men Vikingerne blev i dette og de to følgende Aar helt forjagne fra Bretagne¹. Allerede i Efteraaret 888 ser vi Alan, der snart berømmes som »den Store«, kalde sig »Herre over hele det bretonske Land«, og han antager Titel af Konge, samtidig med at han dog ogsaa betegner sig som Hersker, Høvding eller Hertug. Flere af hans Forgængere havde fra Tid til anden kaldt sig Konger, dette var ganske uden Betydning for Opfattelsen af deres Stilling til Frankeriget, den forblev uforandret før og efter Alan den Stores Tid².

¹ Steenstrup, Normannerne II, 273 f. W. Vogel, Die Normannen u. das Fränkische Reich 356 ff., 359.

² A. de la Borderie, Histoire de Bretagne II, 328 ff., 331 ff., 339 ff.

Min Benægtelse af, at den angelsachsiske Krønikes Udsagn kan sigte til Bretagne, bestyrkes fuldkomment ved hvad den samme Krønike fortæller om Stillingen, da Karl den Tykke døde: »888 (887). Karl, Frankernes Konge døde, og 6 Uger før hans Død berøvede hans Brodersøn Arnulf ham Riget. Da blev Riget delt i fem Dele, og fem Konger indviedes dertil, og de sagde, at de vilde holde Landet af hans Haand . . . Arnulf tog Bolig i Landet Øst for Rhinen, Rudolf fik det midterste Kongerige, Odo den vestlige Del, og Berengar og Wido Longobardernes Land og Landene paa denne Side af Bjergene«. Stadig er der jo Tale om Karl den Stores og Frankernes gamle Rige; der høres intet om, at Bretagne ikke skulde indgaa i nogen Del af disse omfattende Riger, og allermindst om at det skulde staa under en selvstændig sjette Konge.

Men naar den engelske Krønikes *butan Lidwicum* ikke kan angaa Bretagne eller Bretonerne, hvad sigter Udtalelsen da til? Ja, de Forhold, hvorunder Karl den Tykke »samlede« det frankiske Rige til Helhed kan i Sandhed siges mærkelige. Vikingerne havde i et Par Menneskealdrer plyndret saa at sige paa alle Rigets Kyster, de havde paa mangt et Sted opkastet sig midlertidigt til Herre og taget blivende Bolig ved Floderne, tilsidst havde de dannet »den store Hær«, og den havde, fra 885, indesluttet Paris gennem flere Aar, naar da ikke i enkelte Mellemrum Angriberne var blevne købt bort, dog kun for imidlertid at hjemsege Burgund eller andre Egne af Frankrigs Midte eller dets Nordkyst. I Efteraaret 889 kom Vikingerne for fjerde og foreløbig sidste Gang foran Paris og blev købt bort, om-sider forlod de Seinelandet. Saaledes har altsaa Stillingen været under Kejser Karl den Tykkes Regering.

»Samlingen« af Karl den Stores Rige under en fælles Hersker har derfor en mærkelig Farve, og det vilde være rimeligt, om en Krønikeskriver tilføjede: med Undtagelse af hvad Normannerne havde inde. Hertil kunde Krønikens Ord passende antages at sigte.

Men vi vender os til den anden Meddelelse i Krøniken, hvor den samme Folkebetegnelse skal findes.

»915. I dette Aar kom en stor Skibs-Hær herover Syd fra Lidwicas, og med den to Jarler Ottar og Hroald, og de drog vestpaa indtil de naaede Munden af Severn, og de plyndrede hos Waliserne¹ overalt ved Havet, hvor det behagede dem, de fangede Biskop Cameleac i Irkenfield [Vest for Severn] og førte ham til deres Skibe, da løste Kong Edward ham tilbage for 40 Pund.« Derpaa vilde de i samlet Skare drage mod Irkenfield, men Mændene fra Hereford, Gloucester og de nærmeste Borge kæmpede mod dem og slog dem paa Flugt.

Vi behøver ikke at følge disse Vikingers Skæbne videre; men vi spørger: hvorfra kom de? Fra Bretagne, har man altid sagt, og jeg selv har i min tidligere Skildring af Togtet sagt det samme, dog med den Tilføjelse »direkte og sidst er de dog komne fra Waterford« i Irland², hvor nemlig Jarl Ottar i det foregaaende Aar havde slaaet sig ned og herfra plyndret i Munster. Det er jo desuden mærkeligt, at medens vi véd, at der til forskellige Tider fandtes ved Bretagnes sydlige Kyster eller rettere ved Loire-Munden Syd derfor varige Vikingestader og faste Bosættelser, kan der netop fra de nævnte Aar ikke paavises nogen saadan Lejrplads. Endvidere er det et besynderligt Udtryk i Krøniken, at da de kom til England drog de vestpaa, da Bretagne ligger lige Syd for Cornwall. Florentius af Worcester fortæller, at de kom fra den Provins, der hed Lydwicum. Dette er i Grunden en forbausende Udtalelse og viser, at Florentius maa være fuldstændig paa Vildspor, thi Lidwicum har jo aldrig været Betegnelse for en Landsdel, det er derimod bleven opfattet som Dativ Pluralis af Navnet paa et Folk Lidwicas. Desuden viser denne Historikers Skildring af Togtet, at hans Tanke slet ikke gik i Retning

¹ Her staar Nord-Waliser, saaledes som Beboerne af det nuværende Wales hed i Modsætning til Kelterne i Vest-Wales (Cornwall).

² Normannerne III, 57 f.

af Bretagne. Han følger nemlig til, at det var den samme Hær som den, der for 19 Aar siden forlod England og gik til Gallien, den sejlede forbi Wessex og Cornwall, indtil den naaede Severn¹; men i saa Fald maa den jo afgjort være kommet fra Landskaber i Frankrig, der laa langt mere mod Øst. Mon derfor ikke ogsaa her Lidwicas maa forstaaes om Vikingehæren og dens Lejre?

Der er Grund til at prøve paa, om ikke simpelthen det angelsachsiske Sprog kan give en anden Tydning af Ordet. Dette er skrevet paa noget forskellig Maade i Haandskrifterne, og det kan ikke paastaas, at noget bestemt Haandskrift er det ypperste og maa foretrækkes. Jeg tager først den Form for mig, som findes i to Haandskrifter, i det ene af disse to Gange, det med et enkelt c skrevne Lidwicum. Denne Dativ Pluralis maa oversættes ved: Skibshærens Bopladser eller Lejrsteder.

Lid² er i den angelsachsiske Krønike det staaende Udtryk for de Danskes Krigerskare, de enkelte Krigere hedde Lidmænd³ eller Litsmænd, Vikingen hedder Sælde (*sældida*), og vi finder Sommerlid som Betegnelse for de ved Sommerlid uddragende Vikinger. Sumarlid bliver endog til et ret ofte, især paa Øerne Nord for Skotland, truffet Personnavn. Vi kender i Danmark Lid fra Runernes Sprog og fra Knud den Stores Thingmannelid.

¹ Florentius Wigorniensis, Chronicon ed. Thorpe, I, 123: pagani piratæ, qui ferme ante XIX annos derelicta Britannia Gallicas adierant partes, de provincia quæ Lydwicum dicitur, ducibus Ohtero et Hroaldo, Angliam redeunt, et circumnavigata West-Saxonia et Cornubia, tandem Sabrinae fluminis ostium ingrediuntur.

² Steenstrup, Normannerne I 274, III 211, 232 ff., 236, 413, IV 164. Bosworth & Toller, Anglo-saxon dictionary, lid, lidmann.

³ Vi finder dette Ord maaske ogsaa i Spanien, hvor Vikingerne kaldes Leodemani (Esp. sagr. XIX, 390), Leodemoni (XXII, app. Nr. 1). Dette er dog tvivlsomt, da man i andre Kilder finder Former som Lodormani, Lothomani, Lordomani, Lormanans (XIII 452, XIV 404, XL 403), hvor i Normanni N er blevet ombyttet med L, som det ogsaa hænder i Italien: 1043 illi maledicti lormannis. F. Chalandon, Histoire de la domination Normande en Italie I, 108.

Wic har hos Angelsachserne Betydning af en Bolig, en Stad, saaledes som det jo ogsaa er indgaaet i talrige By-navne (Greenwich, Woolwich); men desuden benyttes det, og især i Pluralis wicas, om Lejren; som Eksempel kan nævnes, at Krøniken ved 878 fortæller, at Kong Alfred drog ud fra sin Lejr ved Iglea: *fór of þam wicum to Iglea*. Saaledes er det i begge de tolkede Kildesteder berettiget at forstaa Lidwicum som Vikingeskarernes Lejrpladser¹.

Her vil det endvidere være lærerigt at gøre et Tankeeksperiment. Lid er jo den ordnede Skare af Søkrigere; den udformer sig til at blive »Hæren«, »den store Hær«, der udfører de betydeligste Bedrifter i denne Tidsalder, men Lid og Hær er dog nær beslægtede Begreber. Hvis vi nu i Stedet for *lid* sætter *here*, vilde vi faa *herewicum*, og der staar i den angelsachsiske Oversættelse af et Sted i Makkabæernes Bog, at man sagde, at en Mand var kommet fra Alexanders Lejr: *him mon sægde ðæt ðær mon cymen wæs of Alexandres herewicum*, altsaa ganske som Krønicens *lidwicum*. Mon ikke Vikingerne ofte skulde have benyttet det angelsachsiske *wic* for at betegne deres Lejr og Tilhold? I Worcestershire, der vitterligt var stærkt besat af Danske og hvor der findes adskillige Byer paa *-wic*, bliver i det 13. Aarh. nævnt et Wekyngwych². Men vi kan ogsaa tænke os, at det danske Ord Vik, en Vig, kan have spillet ind. Kallundborg Fjord hed jo ifølge Saxo i fordums Tid Hærvig³, og hvor mange Hærvige har ikke de danske Vi-

¹ Til Sammenligning med Udtrykket: *comon of Lidwicum* (915) fortjener det at erindres, hvordan of netop jævnlig benyttes om: med Herkomst fra, stammende fra. Beda: vir de genere Scottorum. Alfred: som wer of Scotta theóde. Anglo-saxon Chronicle 449: of Jotum comon Cantwara . . . of Ald-Seaxum comon East-Seaxa and Suth-Sexa.

² Registrum sive liber irrotularius et consuetudinarius Prioratus beatæ Mariæ Wigorniensis, ed. W. Hale Hale 150: De molendino fulloneo. Wekyngwych. De vicaria de Wyk. 47, 49: Robertus Wyking, Edith Wyking.

³ Saxo, ed. Müller, 347: in portum, qui Danice Hærvig, Latine Exercituum sinus dicitur, 349: Hærvig.

kinger skabt i Vestens Lande¹ og vel ogsaa givet Navn derefter!

Men til samme Forstaaelse vil vi komme ved at benytte den Form, som findes i to Haandskrifter af den angelsaksiske Krønike: *Lidwicingum*. Altsaa er her det danske Ord *Lid* bleven sammensat med det danske, ikke angelsaksiske Ord *Viking*², der jo menes oprindeligt opstaaet som en Betegnelse for den fra Vige kommende Søkriger. Her er da intet som helst, der peger i Retning af Bretagne.

Tilbage staar saa Formen *Lidwiccum*, som findes i tre Haandskrifter — i det ene af disse tillige *Lidwicium*, i det andet tillige *Lidwicingum* — og det kan dog vel være tilladt at opfatte denne Form som en indløbet mindre rigtig Skrivemaade, maaske foranlediget ved en urigtig opløst Forkortning³; tilmed kan man i Kilder finde *Viking*⁴ stavet med dobbelt c.

Endvidere kunde man vel undre sig over den Form, som det kymriske *Letavia* skulde have faaet ved at blive

¹ Iøvrigt er *hervikingr* et især i yngre islandske Kilder benyttet dadlende Udtryk for den plyndrende og hærgende Viking, se Fritzner, Ord-bog over det gamle norske Sprog.

² Jeg har i *Normannerne* IV, 162 f. paavist, at *Viking* ikke forekommer i England førend et godt Stykke ind i Dansketiden. Ordet er aldeles ikke fællesgermansk, men udelukkende nordisk, og det er indkommet i England ved nordisk Paavirkning. Hidtil har ikke et eneste Kilsted kunnet fremdrages, der viste, at det var kendt paa en tidligere Tid. Man maa derfor undres over, at stadig dets engelske Herkomst hævdes. Se saaledes R. W. Chambers, *Widsith* 205, hvor de anførte Henvisninger ganske mangler Beviskraft.

³ Her skal redegøres for, hvordan Stavemaaden er i de enkelte Haandskrifter af Krøniken. A.: 885 *Lidwicium*, 915 og 918 *Lidwicium*. — B. 885, 915 *Lidwicium*. — C. 885 *Lidwicingum*. 915 *Lidwicium*. — D. 885 *Lidwicingum*. 910 *Lidwicium*. 915 *Lioðwicium*. — E. 915 *Lidwicium*. — Af andre Kilder kan nævnes: *Æthelwerd: excepto provinciæ Liduicon* (*Monum. Britann.* 516), *Florentius: Lydwicium*. *Henrik af Huntingdon, Historia*. 155 (ed. Th. Arnold): *ex Lidwicium*. *Geffrey Gaimar v. 3491* (*Monum. Brit.*): *de Lidwiche ert cest ost venu*.

⁴ *Henrik af Huntingdon, Mon. Brit.* 740: *Wicingi . . . puppibus Wicingorum . . . exercitus Wicingorum*.

omsat paa Angelsachsisk. Navnets første Led skulde uden mindste Anfægtelse overalt være bleven gengivet ved Lid¹; dets anden Stavelse, som de keltiske Kilder ikke forbigaar og som ogsaa findes i det nuværende Navn for Bretagne Llydaw², er svundet aldeles bort i alle de engelske Gengivelser.

Ret mærkeligt er det vel ogsaa, at man baade 885 og 915 skal høre Tale om et Folk og ikke om et Land eller en Provins, hvad der var langt naturligere; dette bliver derimod forstaaeligt, naar Talen er om Normannerhæren, som ikke dengang havde faaet noget bestemt Landskab overdraget. Noget helt andet er, at Navnet tidligt er bleven tolket som Bretoner og Bretagne paa Grund af Lydligheden med det kymriske Navn, saaledes som der altsaa foreligger Vidnesbyrd om.

Til Slutning skal erindres om, hvor godt man kan forklare sig, at Tanken om Bretagne er kommen ind i engelsk Opfattelse. Som vi har set, er Asser det oprindelige Ophav til denne Tolkning, men Asser var Kymrer af Fødsel; han var en lærd Munk i St. Davids Kloster i Wales, inden han kom til Kong Alfreds Hof for at hjælpe ham med hans Studier. Ved sit Kendskab til det kymriske Navn for Armorica maatte det ligge ham nær at forstaa Lidwicum om Bretoner, og det er vel ham, som har ledet alle følgende paa Vildspor.

Fra den angelsachsiske Krønikes to Angivelser vender jeg mig til det tredie Kildested, hvor Navnet findes — Widsith.

Dette Digt har givet Anledning til et Utal af Tolkninger og er bleven opfattet paa den mest forskellige Maade.

¹ Plummer, *Two Chronicles*, bemærker i en Anmærkning til 885: note the vv ll. Dette forstaar jeg ikke, da Lidwicum altid skrives med ét l, og da wicing altid i Angelsachsisk skrives med w.

² Llydaw nævnes nogle Gange i *The text of the Mabinogion from the Red Book of Hergest* (14. Aarh.), ed. J. Rhys, J. G. Evans. — En angelsachsisk Gengivelse af Llydaw er næppe bevaret i nogen Kilde.

Det er vist, at det bestaar af et skrøbeligt Materiale, her skal jeg holde mig til den gunstigste Opfattelse af Digtet, der vel ogsaa er den oftest godkendte, nemlig at Widsith virkelig stammer fra det 7. Aarh., men har en Kærne, som er endnu ældre, ligesom det i Tidernes Løb har faaet mange Udvidelser og Tilføjelser, indtil det blev nedskrevet i det 10. Aarh.'s Slutning i det eneste Haandskrift, hvori det findes¹.

Widsith, den vidtomvandrende Skjald, fortæller i en Del af sit Digt om de syv Folkeslag, hos hvem han færdedes, han opregner deres Navne, kun sjælden fortæller han noget særligt om det enkelte Folk. Saaledes nævner han blandt de Folk, »med hvem han har været«: *mid Lidwicingum ic wæs*. Han har paa et andet Sted i Digtet sagt: *ic wæs mid wicingum*, og paa et tredje Sted omtalt *wicinga cynn*, Vikinge-Ætten. Der kan vel ikke være Tvivl om at der paa alle disse Steder sigtes til de nordiske Søkrigere; Viking har jo sprogligt intet med Endelsen i Letewic at gøre, og her staar atter Lidwicingum og ikke Lidwicum. Disse Udtryk er klart nok kommet ind i Digtet i sene Tider. Man vil ikke kunne drage nogen Slutning af den Plads i Rækken af Folkeslag, hvori Lidvikinger nævnes, da Ordningen i Widsith er helt springende og i høj Grad bestemt af Stavrimet; i øvrigt er Skrid-Finnerne (Finnerne, der skrider paa Ski) de nærmest foregaaende².

Til Belysning af, fra hvilke Forhold Vikingskarene kunde faa Navne, og tillige til Oplysning om de forskellige Former, saadanne modtog, kan det endelig være lærerigt at betragte enkelte Kildesteder.

¹ Jfr. H. M. Chadwick i Cambridge History of English Literature I, 35.

² I sin Sammenhæng lyder disse Verslinier saaledes: *mid Scottum ic wæs and mid Peohtum and mid Seride-Finum, mid Lidwicingum ic wæs and mid Leonum and mid Longbeardum*. Om Forstaaelsen af Leonum er der fremsat vilde Gissinger, oftest gaar de i Retningen af nordiske Folk.

Et af Simeon af Durhams Værker, der er skrevet i den første Fjerdedel af det 12. Aarh., omhandler den hellige Cuthbert¹. I denne Krønike bliver de Danske, som i Aaret 866 erobrede York og senere hærgede viden om, kaldt Scaldingi. Dette har jeg², som andre Forfattere, forstaaet som Vikingskarerne fra Schelde, men man har bestridt dette³ og hævdet, at det snarest maa forstaas som Skjoldunger; denne Kongeslægt bliver i Beowulf-Digtet betegnet som Scyldingas. Jeg tror dog, at min Fortolkning er rigtig og kan støtte den med følgende Grunde.

Det staar for det første fast, at hvad der stammede fra Schelde, hvis latinske Navn er Scald, Scaldus⁴, kunde betegnes som Scaldingus, saaledes bruges dette Ord om Mønstykker fra disse Egne⁵. Jeg gør endvidere opmærksom paa de fra Lindisfarne i Northumberland stammende Aarbøger, der har en Angivelse, som i Udgaven af Monumenta Germaniæ er sat ved 906, og som gaar ud paa, at Scaldi under Anførsel af Rollo besatte Normannia, altsaa Normandie. At det ikke er en samtidig Optegnelse, fremgaar bl. a. af Navnet Normandie, som ikke er kendt fra en tidligere Tid end o. 1000. Men tillige ser man i en Note ved denne Udgave af Kilden, at der ved Optegnelsen i Haandskriftet staar Aarstallet 806 (DCCCVI), hvad Udgiveren vilkaarlig har rettet til 906. Der kan imidlertid næppe være Tvivl om, at hvad Aarbøgerne fra Lindisfarne ved deres Angivelse af Aaret har glemt er »septuagesimo«;

¹ Symeonis Dunelmensis Opera omnia I, ed. Th. Arnold, Historia de Sancto Cuthberto c. 7, 11, 12: occiso Ælle . . . Scaldingi omnes prope Anglos occiderunt.

² Normannerne II, 178, 283.

³ Saaledes Stevenson, Assers life of Alfred 218.

⁴ Ethelwerd: in Scald parochias (Pertz, Scriptores XIII, 123), Simeon of Durham: flumen Scald (Monum. Brit. 683). Jfr. Anglo-Saxon Chron. 883: Scald.

⁵ Mercatores alienigenæ introduxerant in Angliam monetas plurimas . . . pollardorum, crocardorum, scaldingorum, brabantium . . . et aliorum diversorum nominum. Pertz, Scriptores XXVIII, 643.

man vil faa Øje derfor ved at sammenstille Optegnelsen med følgende Sted i Dudos normanniske Værk, og man vil se, hvad der direkte eller indirekte har været Aarbogens Kilde:

[806] Scaldi Rollo duce possident Normanniam (Annales Lindisfarnenses, Pertz, Monumenta XIX. 506).

[876] Anno igitur octingentesimo septuagesimo sexto ab Incarnatione Domini nobilis Rollo . . . fluminis Scaldi alveum deserens, atque permenso ponto, qua Sequana . . . maris pelago se immittit . . . aggrediens, navibus Gimégias [Jumièges ved Seine] venit (Dudo, ed. Lair 151).

Scaldi maa være brugt af Aarbøgenes Forfatter i samme Betydning som Scaldingi, og det er vitterligt nok, at Rollo kom fra Schelde; om hans Bedrifter her beretter Dudo og andre Kilder udførligt.

Navngivningen for Vikingehæren er i dette Tilfælde altsaa ikke udgaaet fra en Vig, men fra den Flod, hvor Vikingerne havde taget Stade og hvor de forblev i længere Tid; ogsaa her møder os, foruden en Folkebetegnelse ved Hjælp af Endelsen -ing, en kortere Form: Scaldi.

2. Erobringen af Luna i Italien.

Den følgende Undersøgelse omhandler ogsaa et geografisk Navn, men den vil tillige give en Prøve paa, hvor ganske urigtigt og uretfærdigt det Værk, der er Hovedkilden til vor Kundskab om Normandiets ældre Historie er bleven betragtet og bedømt i et for faa Aar siden udkommet større Værk. Her sigtes til den af den kundskabsrige og energiske Historiker, Professor HENRI PRENTOUT ved Universitetet i Caen udgivne store Bog *Étude critique sur Dudon de Saint-Quentin et son histoire des premiers ducs Normands* (1916). Nordiske Videnskabsmænd vil hurtigt faa Øje for, at Forfatteren ikke er i Besiddelse af et saadant Kendskab til de nordiske Folks

Sprog, deres ældre Historie og deres Litteratur, som han formener, og at han ganske særlig er lidet inde i Kilderne til Danmarks Historie, i vort Folks Sprog og Litteratur. Man kan berømme den i saa mange andre Henseender af Normandiets Historie fortjente Forfatter for hans Flid og hans kritiske Stræben, men til Belysning af de Danskes Erobring af Normandie maa der efter min Overbevisning gaas frem ad helt andre Veje. Jeg skal imidlertid her kun beskæftige mig med et enkelt Punkt.

Der er faa af de vestlige Normanners Bedrifter, der i Berømmelse kan tage det op med Fortællingen om Høvdingen Hastings Erobring af Byen Luna i Italien. Den findes for første Gang hos Dudo, men den gaar igen hos næsten alle de ældre normanniske Forfattere foruden hos mange andre historiske Berettere fra Frankrig og England. Man har Følelsen af, at denne Fortælling blev betragtet som kostelig; her og der blev der føjet Enkeltheder til, som ikke synes at være Udsmykninger, men at bero paa Traditioner paa de forskellige Steder¹.

Hasting kommer med sin Flaade til Italien, i sin Ærgerighed ønsker han endog at erobre Rom, han lander ved Luna, der ligger ved Speziabugten o. 60 Kilom. Nord for Pisa. Da det ikke lykkes Hasting at tage Staden ved Magt, beslutter han at benytte List. Han giver det Udseende af, at han vil forlade Hedenskabet og blive Kristen, han anstiller sig syg og døende, Krigerne holder Sørgefest over ham og faar Lov til at begrave deres døde Høvding i et

¹ Saaledes har Dudo ikke Fortællingen om hvordan en Klerk i Luna, der Dagen før Jul skal læse Fromesse, pludselig afbryder Lektien og siger som i et Syn: Der er i Aftes kommet hundrede Skibe til Porto Venere (denne var i Virkeligheden en Havneplads for Luna). Stadens Biskop skaffede sig straks Vished om, at Sagen forholdt sig rigtig og fik i Tide Byen sat i Forsvarsstand. Denne Fortælling findes baade i Waces og i Benoits Rimkrøniker, og den er tilføjet i et Manuscript af Dudos Krønike. Dudo, *de moribus et actis primorum Normanniæ ducum*, ed. Jules Lair, 132.

Kloster i Byen, men ved Begravelsen har de Sværd under Kaaberne og stormer frem og erobrer Byen.

Professor Prentout hævder, at ikke alene er den hele Fortælling blottet for al Sandsynlighed, men Luna er ikke blevet erobret under Hastings Togt, Dudo har »uden videre« og i Lighed med hans sædvanlige Fremgangsmaade overført en Erobring, som efter Annalerne var udført af Araberne, til Normannernes Historie blot for at gøre denne yderligere interessant¹.

Erobringen fandt Sted ved Tiden 860, da Hasting og Lodbrogssønnerne var Anførere for et stort Togt, der gennem Gibraltarstrædet strakte sig op forbi Spaniens Kyster til Rhone-Mundingen, hvor Vikingerne overvintrede. Der findes herom saa mange overensstemmende Kilder fra Frankrig, Spanien og Italien og ganske særlig en udførligere Beretning i en irsk Krønike, saaledes at Togtet i sin Helhed staar uanfægteligt fast. Endvidere siger Bispen i Troyes, Spanieren Prudentius, at Normannerne erobrede »Pisa og andre Byer«², og da Luna ligger ved Havet nær ved Pisa, maa vel al Sandsynlighed tale for, at Luna indgaar under disse »andre Byer«.

I Følge Dudo gør Hasting sine Medanførere Forslag om et Togt til Italien:

... omnium Alstignus ... inquit nequissimus: »... si vobis non displicet, Romam eamus, eamque sicut Franciam nostro dominatui subjugemus«. Hoc consilium complacuit omnibus, velisque erectis a prædatoribus, torquent proras Francicis a littoribus. Altis namque longe lateque fluctibus tactis, terrisque cis citraque littora sibi vindicatis, Romam, dominam gentium, volentes clam adipisci, Lunx urbem, quæ Luna dicitur, navigio sunt congressi.³

¹ H. Prentout, l. c. 53 ff.

² Prudentius 860: Dani qui in Rhodano fuerant, Italiam petunt, et Pisas civitatem aliasque capiunt, deprædantur atque devastant. Pertz, Scriptorum I, 454.

³ Dudo, De moribus et actis primorum Normanniæ ducum, ed. J. Lair 132 (Mémoires de la Société des Antiquaires de Normandie XXIII).

Der er her et Udtryk, hvorover man maa studse, nemlig »Byen Lunx, som kaldes Luna«. Enten har Byen vel havt det ene Navn eller det andet, og hvem har nogensinde hørt denne Stad kaldt Lunx, eller som i andre Haandskrifter af Dudo, Lunxc, Lux, Luc? Allerede i Oldtiden var Byen velkendt og hed Luna, i Middelalderen nævnes den ofte, og Navnets Form er stadig Luna, en enkelt Gang Lunæ. Og naar Tekstens dobbelte Navn for Luna synes at indeholde en Overflødighed, kan man paa den anden Side klage over, at Kilden frembyder et Savn, idet den slet ikke nævner, i hvilket Land Byen ligger, end ikke Italia nævnes i den hele Beretning.

Nu laa imidlertid Luna i Tuscia (Toskana); i en Indskrift fra Oldtiden læses, at en Mand ligger begravet i *Lunæ Pisæ in Tuscia*, i den paa pisansk Grund byggede Koloni Luna. Karl den Stores Samtidige Historikeren Paul Warnfrid skriver: *ab urbe Tusciæ Lunensi*¹. Hvis vi nu retter Dudos Tekst til: *Tusciæ urbem, quæ Luna dicitur* opnaar vi netop de to ønskede Fordele, at slippe for det urimelige dobbelte Navn og at faa Efterretning om, i hvilket Land Begivenheden foregaar². Som Parallel kan hidsættes Ordene i Prudentius' Annaler ved 849: *Lunam, Italiæ civitatem, adprædantes*³.

Det er dog vel en temmelig haard Beskyldning mod Dudo, at han skulde vilkaarligt have flyttet den Plyndring

¹ Jfr. Julius Jung, Die Stadt Luna und ihr Gebiet, i Mittheilungen des Instituts f. oesterreichische Geschichtsforschung XXII (1901), 193 ff.

² Af Gallia christiana XI. 7 (instrum.) synes fremgaa, at der i ældre Tid er forsøgt en Textrettelse (for Lunx urbem: juxta urbem).

³ Man kunde spørge, om ikke et andet Ord i Teksten burde rettes — et andet l ombyttes med t. Jeg har i alt Fald studset ved »clam«. Efter den hele Beretning synes intet at foregaa hemmeligt, Angrebet finder formentlig Sted aabenlyst. Derfor kunde man tænke sig Sætningen ændret saaledes: Romam, dominam gentium, volentes etiam adipisci. Imidlertid er det jo muligt, at Dudo har havt i Tanken den foran (S. 13 Anm. 1) omtalte Fortælling om, at Normannerne Aftenen forinden var landede ved Porto Venere, uden at det var bemærket.

af Luna, som Sarazenerne øvede i Aaret 849, over til Normannernes Togt 860¹. Men desuden har man herved overset, at vi har det allersikreste Vidnesbyrd om, at det var nordiske Vikinger, som udførte dette Togt, hvorm vi har detaillerede Efterretninger.

Et Overfald paa Fiesole ved Firenze af Normanner (*devastatio Normannorum*) er nemlig omtalt i den irskfødte Biskop Donat af Fiesoles Levnedbeskrivelse². I denne Kilde gives desuden Oplysning om et af Kejser Ludvig II udstedt Brev, der er skrevet enten i Juni—Juli 866 eller i Aarene 872—75, og i dette bliver det omtalt, hvordan Kirken i Fiesole havde mistet Breve ved Vikingernes Overfald: *chartularum amissionem quæ ob devastationem crudelissimæ gentis Normannorum acciderat*. Dette kan jo kun sigte til Togtet 859—62. Men af denne Efterretning lærer vi ogsaa at kende, hvor vidtstrakt dette Angreb af Normannerne har været. De har sandsynligvis først erobret Luna ved Havkysten, derpaa er de gaaede lidt mere mod Syd til Arnoflodens Munding, de er sejlet op ad den til Pisa og er gaaet videre mod Firenze og dens Naboby Fiesole. Saaledes har deres Plyndringer strakt sig langt ind paa Halvøens Midte, og det er ikke underligt, at Dudo kan lade dette Hærtogt gaa ud over »hele Provinsen« og skaffe Vikingerne et umaadeligt Bytte af Rigdomme og Fanger.

Hasting skal have øvet det grumme Blødbad mod Landets Indbyggere af Harme over, at den By, som han ved sin List havde vundet, var Luna og ikke, som han havde formodet, Verdens Hovedstad Rom. Man kan antage, at Fortællingen om en saadan Forveksling har været i Omløb; det er ogsaa værdt at lægge Mærke til, at der i hvert

¹ Tiden for Indfaldet i Italien har vistnok været i Vinteren 860—861. Steenstrup II, 298 ff. W. Vogel, Die Normannen und das Fränkische Reich 171 ff.

² Dette er paavist i en skarpsindig Afhandling af Ad. Hofmeister, Ein angeblicher Normannenzug ins Mittelmeer um 825, i Festskriftet for Karl Zeumer, Historische Aufsätze.

Fald var en bestemt Tilknytning mellem Rom og Luna. Denne By var nemlig i disse Aarhundreder og længe efter det almindelige Gennemgangsled under Rejser fra Rom til Landene ved Po, ligesom fra disse ned til Pavestaden. Og Luna var endnu paa denne Tid en anseelig Stad, men efter Normannernes Plyndring begyndte den at synke i Betydning, Nedgangen fortsattes, og nogle Aarhundreder efter var den en forladt By; i vore Dage ses Ruiner af den i Nærheden af den lille Stationsby Luni¹.

Hvor vidt Listen med den forstilte Begravelse har havt nogen Betydning ved Erobringen af Luna, kan ikke afgøres, men under det fleraarige Middelhavstogt kan jo meget være hændt. Den normanniske Tradition holdt fast ved denne Fortælling, som i øvrigt maa staa ved sit eget Værd. Jeg har paavist, at Fortællingerne om disse Krigspuds har en Tilbøjelighed til at knytte sig til Byer med Navne, der ligner hinanden (i dette Tilfælde Luna og Lundonia). Naar dette Forhold paaberaabes netop som Bevis paa deres Forkastelighed paa ethvert Sted, synes det mig ret mærkeligt, da et saadant Forhold vel snarere maatte tale for, at i alt Fald en af Angivelserne var holdbar. Og andensteds har jeg redegjort for, hvor meget det ældste Udsagn — saaledes som det findes hos Dudo — i hvert Fald maatte have et Fortrin ved at være nedskrevet lang Tid forinden andre Beretninger om en lignende Hændelse optegnedes og dér jævnlig var indsat i farverige Omgivelser².

¹ Jfr. J. Jung, l. c. 210, 231, 236.

² Normannerne I, 22 ff., II, 298 ff.
